

TEKST
SIPKE
ALSERDA

THEMA

NADER
BEKEKEN

100

BEELD
WIKIMEDIA

A large, detailed photograph of a Gothic church, likely a cathedral or major parish church. The church features a prominent, tall steeple with a cross on top. The building is constructed of brick and has a dark, gabled roof. In the foreground, there are several people, some on bicycles, and a white car, suggesting a busy street scene. The sky is overcast.

HOE 'HEILIG' IS EEN KERKVERBAND?

In Nederland zijn we gezegend met meerdere gereformeerde kerkverbanden. Sommige zijn een zusterkerkrelatie aangegaan. En binnen de ‘gereformeerde gezindte’ wordt ook zonder zo’n expliciete relatie verbondenheid ervaren.

Maar hoe komt het dat die kerken niet samengaan in één gereformeerd kerkverband?

Een ‘kerkverband’ in de Bijbel?

In de Bijbel wordt het woord ‘ekklesia’ (kerk, gemeente) niet alleen gebruikt voor de plaatselijke gemeente, maar ook voor het geheel van die gemeenten. In de vertaling NBV21 kun je dat gemakkelijk zien: als het gaat over een plaatselijke kerk wordt vertaald met ‘gemeente’; gaat het over bovenplaatselijk, dan wordt vertaald met ‘kerk’ (bijv. Mat. 16:18 en 18:17). Dat is een eerste aanwijzing richting een kerkverband. Verder zie je, dat in Jeruzalem besluiten genomen worden die ook voor andere gemeenten gelden (Hand. 15). En dat de ene gemeente omziet naar de andere (bijv. collecte voor Jeruzalem, 2 Kor. 8 en 9). Denk ook aan de

beelden die de Bijbel voor de kerk gebruikt: lichaam van Christus, bruid van Christus, volk van God, één kudde met één herder. Dat wijst op een bovenplaatselijke eenheid. Die eenheid en het vormgeven daaraan is een bijbelse gave én opdracht. Iets als een ‘kerkverband’ heeft dus bijbelse gronden.¹ Daarbij gaat het om de gemeenschap der heiligen: hoe je de geestelijke eenheid serieus neemt. Dit wordt bevestigd door wat wij belijden over de eigenschappen van de kerk: *Ik geloof één heilige, algemene/katholieke en apostolische kerk* (Geloofsbelijdenis van Nicea). Het meest duidelijk is dit misschien wel bij de katholiciteit van de kerk: niet gebonden aan of beperkt tot een bepaalde plaats, maar verspreid en verstrooid over heel de wereld (NGB art. 27).²

¹ Breder hierover het mooie rapport van de CGK commissie kerk-zijn: ‘Zoek eerst het Koninkrijk van God’ - een weg terug uit de impasse, 2023, https://cgk.nl/wp-content/uploads/2023/07/231015-CGK-Kerk-zijn-BW_4e_LR.pdf, m.n. p. 43-44.

² Zie: Dr. A.N. Hendriks, *Naar de kerk: waar en waarom?*, Cahier 92, Stichting Woord & Wereld.

Soorten kerkverband

Door de eeuwen heen is daar op verschillende manieren vorm aan gegeven.

1. Centraal bestuur: een kleine groep heeft veel macht. Een voorbeeld daarvan is de Rooms-Katholieke Kerk, waar alle macht gecentreerd is in één persoon, de paus. Mee daardoor ging er veel mis in de kerk, wat in de 16e eeuw leidde tot de Reformatie.

2. Presbyteriaal-synodaal kerkverband: de plaatselijke gemeente is zelfstandig. Hiervan zijn de gereformeerde kerken een voorbeeld. De gemeente kent geen democratische structuur, maar heeft ambtsdragers die door God zijn geroepen en aan God verantwoordig schuldig zijn. Tegelijk is de gemeente niet geïsoleerd van andere plaatselijke kerken; er is samenwerking en er zijn gezamenlijke afspraken. Niet dat er dan niets meer mis kan gaan. De kerkgeschiedenis laat daarvan voorbeelden zien ...

3. Independentistisch/congregationalistisch kerkverband: alle nadruk ligt op de plaatselijke zelfstandigheid. Dit zien we bij evangelisch-charismatische

plaatselijk kun je alles doen wat goed is in eigen ogen ... En hoe kleiner de zelfstandige eenheden, hoe groter het risico van eenzijdigheid en afdwaling.

De Bijbel geeft geen 'model' voor een kerkverband. Maar aan het beeld dat de Bijbel oproept doet het presbyteriaal-synodale model het meest recht.

Sinds Dordrecht

In Nederland gaven de gereformeerde kerken dat presbyteriaal-synodale stelsel vorm met de Dordtse Kerkorde (DKO), vastgesteld door de Dordtse Synode van 1618-1619.

Maar in 1816 werd in plaats van de DKO een nieuw reglement ingevoerd, dat het gezag (weer) centraliseerde, in een Permanent Bestuur. Een nieuw ondertekeningsformulier gaf in feite leervrijheid. Tegelijk werd gekozen voor een nieuwe naam: Nederlandse Hervormde Kerk (NHK). Gelovigen en voorgangers met bezwaren werden met geweld aangepakt (o.a. ds. Hendrik de Cock). Zo was men weer terug bij af.

Mag je met zo'n kerkverband, dat zich niet meer laat terugroepen naar de

Doleantie van 1886. Anderen vonden van niet, zij bleven. Met de stichting van de Gereformeerde Bond in 1906 vormden zij een aparte groep binnen de NHK.

Afgescheidenen en dolerenden verenigden zich in 1892 in de Gereformeerde Kerken (GK), met opnieuw de DKO als vorm voor kerkverbandelijk samenleven. In 1944 werd ook dit kerkverband door een groep verlaten (de Vrijmaking) nadat synodebesluiten dwingend werden opgelegd: een bovenschrijftuurlijke binding.

De Gereformeerde Bond

Hoewel er binnen de NHK een grote diversiteit ontstond aan opvattingen, van behoudend gereformeerd tot vergaand vrijzinnig (o.a. loochening van het verzoenend offer van Jezus Christus), vonden de 'Gereformeerde-Bonders' dat je het kerkverband niet mocht verlaten. Maar: hoe blijf je dan bij de kenmerken van de ware kerk (NGB art. 29)? Lukt het om op een gezonde manier tucht te oefenen? En wat houdt zo'n kerkverband in, wanneer alles mogelijk is? In plaats van elkaar te steunen – in het blijven bij de Bijbel als Gods Woord en in het volgen van Jezus Christus in het leven van elke dag – stonden kerkleden en voorgangers regelmatig pal tegenover elkaar.

Een weg werd gevonden door dingen zoveel mogelijk gescheiden te doen. Dus eigenlijk door een 'kerkverbandje' binnen het kerkverband te vormen.

In 2004 leidde de ontwikkeling van 'Samen op weg' tot een fusie van de NHK met de GK: de Protestantse Kerk in Nederland ontstond. De Gereformeerde Bond stond voor het

Mag je met zo'n kerkverband, dat zich niet meer laat terugroepen naar de gereformeerde grondslag, breken? Of móet je dat zelfs?

kerken, vaak met een sterke leider. Er is wel overleg met andere gemeenten, maar geen binding aan gezamenlijke besluiten. Dat is kwetsbaar, want

gereformeerde grondslag, breken? Of móet je dat zelfs? Veel trouwe gelovigen vonden van wel, en deden dat bij de Afscheiding van 1834³ en de

dilemma: we kunnen niet mee en we kunnen niet weg ... Het werd voor de meerderheid meegaan, in feite dus overgaan naar een nieuw kerkverband. Een minderheid ging niet mee en vormde de Hersteld Hervormde Kerk.

De Christelijke Gereformeerde en Vrijgemaakte Kerken

In de 19^e eeuw vonden de afgescheidenen dat de NHK als geheel zozeer het Woord van God verlaten had, dat afscheiding gerechtvaardigd was. Het gaat om eenheid in de waarheid. Een kerkverband is niet per definitie heilig, zo vonden ze.

In 1892 ging een deel van de afgescheidenen niet mee met de Vereniging. Ze vormden een apart kerkverband, onder de oude naam (sinds de Afscheiding): de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK).

Maar mochten zij hun afgescheiden broeders wel loslaten? Waarom gingen ze niet mee in die Vereniging? Omdat ze het nieuwe kerkverband niet vertrouwden ... Omdat ze iemand als Abraham Kuyper niet vertrouwden ... Het is een beetje vergelijkbaar met wat in 2023 gebeurde bij de fusie van de GKv met de NGK tot een nieuwe NeGK in 2023⁴. Een kleine groep (vrijgemaakten) ging niet mee.

Maar bij die gebeurtenis was meer aan de hand dan in 1892: het nieuwe kerkverband schoof, met een nieuwe kerkorde, nadrukkelijk op in independentistische richting. Plaatselijke gemeenten en kerkenraden mogen er ook bij principiële vraagstukken in feite doen wat goed is in eigen ogen. Een nieuwe manier van bijbellezen werd zelfs op synodeniveau gelegaliseerd.

Dezelfde ontwikkeling wordt binnen de CGK steeds meer zichtbaar. Een andere manier van bijbellezen ('hermeneutiek') leidt tot andere uitleg ('interpretatie') van de Bijbel. Zaken die eerder niet konden – en volgens synodebesluiten nog steeds moeten worden afgewezen (een verschil met de GKv/NeGK!) – worden in de praktijk steeds meer ingevoerd of geaccepteerd (vrouwelijke ambtsdragers,

eenheid wordt niet meer gezocht in gezamenlijke overtuiging en bijbeluitleg, maar wordt min of meer afgedwongen.

In de 15^e/16^e eeuw hanteerde de Rooms-Katholieke Kerk machtsmiddelen: mensen werden met geweld gedwongen. Rond de Afscheiding in de 19e eeuw gebeurde hetzelfde, zelfs met inschakeling van de overheid.

Maar moet je elkaar ook de ruimte geven als het om zaken gaat die op grond van de Bijbel principiële af te wijzen zijn?

homoseksuele relaties, kinderen aan het avondmaal). Het sleutelwoord is: éénheid in Christus; daarbinnen mag er verschil zijn, waarvoor je elkaar de ruimte moet geven.

Maar moet je elkaar ook de ruimte geven als het om zaken gaat die op grond van de Bijbel principiële af te wijzen zijn? En daarmee in feite opschuiven in independentistische richting?

En tegelijk: hoe verhoudt men zich tot een ander kerkverband, dat als 'goed gereformeerd' te kwalificeren is?

Vorm en inhoud

In de kerkgeschiedenis wordt in perioden van crisis steeds het volgende zichtbaar.

Het begint met verschil van inzicht in principiële-bijbelse zaken. Maar het inhoudelijke gesprek komt niet van de grond. Vervolgens wordt het steeds meer een (juridische) machtsstrijd. De

In de tijd van de Vrijmaking werden bindende besluiten gehandhaafd via schorsing/afzetting van wie zich daar niet mee kon verenigen. In de 21e eeuw werd in GKv en CGK steeds méér toegelaten, zowel wat betreft de leer als het christelijke leven, terwijl tegenover bezwaarden werd benadrukt dat ze onder geen beding de eenheid mogen verbreken: dan houdt men

³ Het woord 'Afscheiding' klinkt alsof een groep breekt met een kerkverband. Maar wanneer een kerkverband afdwaalt van het Woord van God is het niet meer het gereformeerde kerkverband dat het eerder was. Daarom kan ook gesteld worden: de groep die wil terugkeren naar wat God zegt in Zijn Woord, is inhoudelijk(!) de ware voortzetting van het kerkverband. Daarom ook een Acte van Afscheiding of *Wederkeer*.

⁴ Voor de duidelijkheid gebruik ik even deze afkorting. De oorspronkelijke NGK heetten Nederlands Gereformeerde Kerken. De nieuwe NGK heten: Nederlandse Gereformeerde Kerken.

zich niet aan gemaakte afspraken of gedane beloften. Met een beroep op de kerkorde wordt dwang uitgeoefend om ruimte te geven aan wie zich niet aan de kerkorde houden en gezamenlijk genomen (synode)besluiten naast zich neerleggen.

zijn er al andere kerkverbanden die dezelfde grondslag hebben. Dan is het roeping om de geestelijke eenheid met hen samen vorm te geven. Wanneer twee kerkverbanden elkaar op die grondslag vinden, mag de 'heiligheid' van het eigen kerkverband een vereni-

ging': een vorm van katholiek handelen! Het kwam tot erkenning van elkaar als staande op dezelfde grondslag van Schrift en belijdenis. In 2002 was het samengaan dichtbij: beide synodes spraken over het voorstel om een 'federatief' kerkverband te vormen, waar bepaalde, bijkomende verschillen de ruimte konden krijgen. Helaas is dit toch niet gelukt. Was het eigen kerkverband misschien een heilig huisje geworden?

Wanneer twee kerkverbanden elkaar op die grondslag vinden, mag de 'heiligheid' van het eigen kerkverband een vereniging (fusie) niet in de weg staan!

Ván de inhoud (die steeds meer wordt prijsgegeven) verschuift de discussie naar de vorm. En soms wordt zelfs via de rechter druk uitgeoefend. Dat bevordert de onderlinge verstandverhouding en de inhoudelijke eenheid niet.

ging (fusie) niet in de weg staan! Het eigen kerkverband mag geen 'heilig huisje' zijn.

Katholiciteit

De kerk van Christus is niet gebonden aan bepaalde plaatsen of bepaalde personen, maar verspreid en verstrooid over de hele wereld. En tegelijk samengevoegd en verenigd in eenzelfde Geest, door de kracht van het geloof. Zo zegt artikel 27 NGB het.

Als gelovigen en als kerken zijn we geroepen deze eenheid te zoeken. Dat geldt ook voor een kerkverband: zich verbonden weten aan allen, die in datzelfde geloof staan op het fundament van Gods Woord en van de gereformeerde belijdenis én daar samen vorm aan geven.

Dat begint bij plaatselijke gemeenten die samen met andere gemeenten een (landelijk) kerkverband vormen. Soms

Zelfs internationaal en wereldwijd kan de eenheid vorm krijgen, in zusterkerkrelaties en in een organisatie als de ICRC: International Conference of Reformed Churches, een wereldwijde organisatie van Gereformeerde Kerken. In Nederland waren de CGK en de GKv lid van deze organisatie. De GKv waren zelfs betrokken bij de oprichting (1981). Maar sinds deze kerken vrouwen toelieten tot alle ambten, zijn deze geroeyd als lid. Intussen zijn de Gereformeerde Kerken (GK, in Nederland) lid geworden.

Katholiek

Na de Vrijmaking in 1944 gingen de CGK en de nieuwe GKv met elkaar in gesprek over een mogelijke 'vereni-

In 2023 kwam het tot een fusie van de GKv met de (oorspronkelijke) NGK en werd een nieuw kerkverband gevormd: de NeGK. Een vorm van 'katholiek' handelen?

Dat is de vraag. Want er was sprake van gelegaliseerde ruimte voor een nieuwe manier van bijbellezen (waarbij de culturele context een beslissende rol ging spelen) en van relativering van de gereformeerde belijdenis. Ook schoof men – met een nieuwe kerkorde – op in independentistische richting. Bovendien betekende deze fusie een breuk met buitenlandse zusterkerken (voor de GKv: Australië, Canada en Zuid-Afrika) en met de ICRC. Zoiets kan ook de CGK overkomen, wanneer het tot een scheuring komt waarbij de ene groep vasthoudt aan de 'vierslag' van Schrift, belijdenis, kerkorde en synodebesluiten, en de andere groep een koers gaat varen die vergelijkbaar is met die van de NeGK.

Sektarisch?

Het tegenovergestelde van 'katholiek' is 'sektarisch'.

Volgens de pers wordt de 'Rijnsburggroep' binnen de CGK (de groep die vasthoudt aan de synodebesluiten) verweten dat ze zich laat opjatten

door predikanten die oorspronkelijk niet CGK-lid waren, maar later naar de CGK zijn overgekomen. Bij het 'CGK-DNA' zou een zekere inschikkelijkheid horen, die ruimte biedt om elkaar vast te houden. Nieuwkomers missen dat DNA ...

Hier krijgt een kerkverband 'familiale' trekjes, die in twee richtingen uitwerken: intern weegt de formele en organisatorische eenheid zwaarder dan de inhoudelijke eenheid ('waarheid'); naar buiten toe belemmert de nadruk op de eigenheid het samengaan met andere kerken of kerkverbanden, die wel door de CGK als kerk van Christus en als confessioneel gereformeerd erkend zijn. Daarmee wordt een ontwikkeling van de kerk in sektarische richting bevorderd!

Conclusie

Er is een schriftuurlijke roeping tot eenheid: als gemeenschap van heiligen heb je elkaar nodig, op plaatselijk en op bovenplaatselijk niveau. Juist zo kun je veel voor elkaar en voor je roeping in deze wereld betekenen. Dat

Als gemeenschap van heiligen heb je elkaar nodig, op plaatselijk en op bovenplaatselijk niveau

betekent, dat er grenzen zijn aan de 'heiligheid' van een 'eigen'(!) kerkverband.

In de eerste plaats ter wille van de roeping tot eenheid met medegelovigen die op dezelfde grondslag staan van Gods Woord en de gereformeerde

belijdenis. De eenheid van het grotere geheel gaat boven de 'heiligheid' van het 'eigen' knusse kerkverband.

In de tweede plaats ter wille van de waarheid van Gods Woord. Als die niet meer veilig is binnen een kerkverband, als afwijkingen van Gods Woord op synodeniveau getolereerd of zelfs gesanctioneerd worden, en als naar bezwaren niet echt meer geluisterd wordt, dan is juist afscheiding geboden.

We hebben in Nederland de mogelijkheid én de roeping om binnen de 'gereformeerde gezindte' te streven naar één (federatief) kerkverband, waarbinnen oprecht confessioneel gereformeerde kerken hun krachten kunnen bundelen.

Opdat de wereld gelooft, dat Jezus Christus de door God gezonden Redder is! (Joh. 17:21). ■